

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Бобоев Чурабой Абдусаломович дар мавзӯи «Гулсангҳои қисми ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.02.01 - Ботаника пешниҳод шудааст.

Мубрам будани мавзӯи диссертатсия дар он аст, ки омӯзиши таркиби намудии флораи дилхоҳ минтақаи кураи Замин барои ҷамъбасти донишҳои илмӣ ботаникӣ ва экологӣ асос ба ҳисоб мераванд. Аз ин рӯ дар охири асри XX таваҷҷуҳ ба масъалаҳои нигоҳдории гуногунии биологӣ организмҳои зинда ҳамчун таъминкуандагони ҳаёт дар биосфера зиёд гашт. Яке аз масъалаҳои муҳими муосир ин дар сағҳи сайёравӣ омӯхтан ва нигоҳ доштани гуногунии биологӣ ба ҳисоб меравад.

Қадами аввалин ва муҳимтарин дар ҳалли ин масъалаҳо, ки ба соҳаи ботаника дахл дорад, омӯзиши систематика, таксономия, экология ва паҳншавии географии ин ё он гурӯҳи растаниҳо ва занбӯруғҳо ба ҳисоб меравад. Аммо чунин маълумот ба қадри кофӣ мавҷуд нест, хусусан гурӯҳи гулсангҳои минтақаҳои кӯҳии Осиёи Миёна, аз ҷумла Тоҷикистон кам омӯхта шудааст.

Маълумотҳои дар нагичаи омӯзиши гулсангҳо бадастомада дар ҳалли илман асосноки масъалаҳои ҳифзи табиат, мониторинги экологӣ, муайянкунии заминларзаҳои таърихи мегавонанд истифода шаванд. Таҳқиқотҳои лихенологи дар омӯзиши харобшавии системаҳои табиӣ, камшавии гурӯҳҳои гуногуни таксономи, ки дар нагичаи таъсири рӯзафзуни омилҳои антропогенӣ ба амал меояд, аҳамияти калон доранд. Таҳқиқоти флористӣ барои чунин корҳо ҳамчун асос хизмат мекунанд.

Бинобар ин, рисолаи номзади актуалӣ буда, дар он бори аввал таҳлили лихенофлораи қисми ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор гузаронида шудааст, ки то ҳол оид ба ин мавзӯ таҳқиқоти муфассал гузаронида нашудааст.

Оид ба мавзӯи таҳқиқоти диссертатсия 12 кори илмӣ, аз ҷумла 5 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшаванда нашр шудаанд.

Сохтори рисолаи номзадӣ аз 177 саҳифа иборат буда, аз муқаддима, 5 боб, хулоса, феҳристи адабиёти истифодашударо дар бар мегирад ва ҳамзамон дар он 7 расм, 30 ҷадвал ва як замима оварда шудааст. Дар кори диссертатсионӣ 161 адабиёт истифода шудааст, ки 29 адади он ба забони хориҷӣ мебошад.

Дар муқаддима ба таври мухтасар аҳамияту мубрамияти рисолаи номзадӣ, дараҷаи омӯзиши мавзӯ, ҳадаф ва вазифаи таҳқиқот, объекти

таҳқиқот, навгонихои илмии таҳқиқот, усулҳои омӯзиш, аҳамияти илмӣ ва амалии рисола баррасӣ шудаанд.

Навгонихои илмии бадастомадаи унвонҷӯ ин аввалин маротиба таҳлили систематикӣ ва таксономӣ гузаронида шудааст, ки дар натиҷа

314 намуди гулсангҳо, ки ба 72 авлод, 26 оила, 8 тартиб мансубанд, муайян кардааст. Бори аввал муайян карда шуд, ки аз шумораи гулсангҳои мазкур ду намуд аз авлоди *Lecanora* дар Тоҷикистон ва як намуд - *Thyrea confusa* Henssen дар қисми ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор бори аввал ба қайд гирифта шудааст. Инчунин бори аввал таҳлили географӣ ва муқоисавӣ гузаронида шуда, гурӯҳҳои экологии гулсангҳо ва ҷойгиршавии онҳо дар типҳои наботот мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Ҳамзамон бори аввал шаклҳои ҳаётии гулсангҳои минтақа омӯхта шудааст.

Боби якуми рисола тавсифи пурраи геоморфологӣ, иқлим, намудҳои гуногуни хокҳо ва набототи минтақаи омӯзиш оварда шудааст. Инчунин дар рисолаи номзадӣ климатограммаи ҳарорат ва боришоти миёнаи солона нишон дода шудааст.

Аз ҷиҳати наботот қисми ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор ба ноҳияи флористии Тоҷикистони марказӣ мансуб мебошад. Аз 20 типи набототи растаниҳо, ки барои кӯҳҳои Помиру Олой мансуб донистаанд, 11-тои он дар қисми ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор дида мешавад.

Боби дуюм ба шарҳи адабиёт иртибот дошта, дар он унвонҷӯ маълумотҳои аввалин оид ба гулсангҳои Тоҷикистон, ки дар таҳқиқотҳои олимони дарҷ гардидаанд, аз асарҳои онҳо иқтибосҳои зиёде гирд оварда аст.

Дар боби сеюм оид ба мавод ва усулҳои таҳқиқот маълумот овардааст. Муаллиф 1350 адад гербарияи гулсангҳо аз қисми ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор ҷамъоварӣ намудааст. Ҳангоми гузаронидани таҳқиқот оид ба омӯзиши гулсангҳои нишебии ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор усулҳои қабулгардидаи таҳқиқоти флористӣ бо бақайдгирии қорҳои саҳроӣ, инчунин ҷамъоварию гербариякунонии мавод, мавриди истифода қарор гирифтааст.

Таҳлили лихенофлора тавассути усулҳои ботаникӣ-географӣ, муқоисаи флористикӣ ва оморӣ-флористӣ гузаронида шудааст.

Натиҷаҳои асосии рисолаи номзадӣ дар бобҳои 4 ва 5 дарҷ гардидаанд. Аз натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф маълум гардидааст, ки дар асоси қорқарди маводҳои ҷамъовардашуда, намунаи гербарияҳо ва адабиётҳои мавҷуда рӯйхати лихенофлораи қисми ҷанубии қаторкӯҳи Ҳисор тартиб дода шудааст, ки гулсангҳои минтақаи мазкур ба 314 намуд, 20 зернамуд (вариатсия) ва 5 шакл (форма) ҷудо гардиданд ва онҳо аз 72 авлод, 26 оила ва 8 тартиб иборатанд. Асоси лихенофлораи гулсангҳои қисми ҷанубии

қаторкӯхи Ҳисорро тартиби Lecanorales ташкил медиҳад, ки аз 219 намудро дар бар мегирад.

Унвочӯ барои таҳлили мукоисавӣ гулсангҳои қисми ҷанубии қаторкӯхи Ҳисор бо қаторкӯхи Зарафшон, қаторкӯхи Туркистон ва Помири Шарқӣ гузаронидааст.

Дар асоси таҳқиқоти баанҷомрасида гулсангҳои минтақаи таҳқиқшаванда 314 намудро дар бар мегирад, ки нисфи зиёди гулсангҳои Тоҷикистонро (538 намуд) ташкил медиҳанд (58,36%). Ин нишондод аз ғайб будани лихенофлораи минтақа шаҳодат медиҳад.

Дар натиҷа, унвончу Бобоев Ҷурабой Абдусаломович дар сатҳи баланд вазифаҳои дарпешгузоштаи худро иҷро намуда, таҳлилҳои аз нигоҳи илмӣ ва амалӣ асоснок ба даст овардааст.

Хулосаҳо дақиқ буда, асоснок карда шудаанд ва пурра натиҷаҳои таҳқиқотро фаро мегиранд.

Рисолаи номзадӣ мувофиқи талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҶТ таҳия гардидааст. Автореферат ва мақолаҳои ҷопгардида моҳияти асосии корро инъикос менамояд.

Эродҳо оид ба баъзе камбудии диссертатсия

Бо вучуди ин дар диссертатсия баъзе камбудии ба назар расид, ки дар таҳқиқоти оянда ба инобат гирифтани онҳо аз аҳамият ҳолӣ нахоҳад буд. Аз ҷумла:

1. Чӣ хеле ки маълум аст, мафҳумҳои “Систематика” ва “Таксономия” ба ҳамдигар синоним мебошанд, аммо диссертант онҳоро дар мақсади таҳқиқот, дар қисми навгонии қор ва ғайраҳо ҳамчун ду мафҳуми алоҳида истифода намудааст. Диссертант фарқияти ин ду мафҳумро дар чӣ дидааст?
2. Мутаасифона дар автореферат манбаъҳои истифодашуда бо рақамҳои нишон дода шудаанд. Ин имконият намедиҳад, ки кадом нашри истилоҳоти занбуруғҳо (Dictionary of Fungi, 139) инчунин кадом қорҳои И.Пелта (44,58) аз ҷониби диссертант дар таксономияи оилаи леканораҳо истифода шудаанд.
3. Дар номгуӣ вазифаҳо якҷанд маротиба номи минтақаи таҳқиқот “Қисми ҷанубии қаторкӯхи Ҳисор” такрор шудааст (дар маҷмуъ 5 маротиба). Номи мазкурро мумкин буд бо истилоҳи “Минтақаи таҳқиқот” ё дигар истилоҳҳо иваз намуд.
4. Дар автореферат чадвали коэффитсиенти ҳудудҳои муқоисашаванда оварда шудааст. Аммо нақшаи графикаи кореллятсияи максималиро дар он надидем.

5. Дар қисмати хусусиятҳои географии гулсангҳо номгуи намудии гулсангҳои гурӯҳҳои алоҳидаи географӣ нишон дода нашудаанд (танҳо нишондодҳои рақамӣ ва шумораи умумии намудҳои ҳар як гурӯҳ баррасӣ гардидаанд).

Камбудиҳои баёншуда чузъӣ буда, арзиши илмии диссертатсияро кам намеkunанд. Унвонҷӯ вазифаҳои дар наздаш гузоштаро бомуваффақият иҷро кардааст.

Рисолаи номзадии унвонҷӯ Бобоев Ҷурабой Абдусаломович дар мавзӯи «Гулсангҳои қисми ҷанубии каторкӯҳи Ҳисор», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.02.01 - Ботаника пешниҳод шудааст таҳқиқоти баанҷомрасида буда, дар сатҳи баланди илмӣ навишта шудааст.

Аз рӯи муҳимият, навғониҳои илмӣ ва аҳаммияти назариявӣ амалӣ доштани диссертатсия ба талаботи фасли 4-уми боби 10, банди 163-юми Низомномаи намунавӣ оид ба Шӯрои диссертатсионӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30. 06. 2021 № таҳти 267) тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он Бобоев Ҷурабой Абдусаломович барои ба даст овардани дараҷаи илмии номзади илмҳои биологӣ аз рӯи ихтисоси 03.02.01- Ботаника сазовор аст.

Сарҳодими илмии Институти
биологии Помир ба номи академик
Х.Ю. Юсуфбекови АМИТ, доктори
илмҳои биологӣ, аз рӯи ихтисоси
03.02.01. - Ботаника

Наврузшоев Д.

Имзои Наврузшоев Д. - ро тасдиқ меkunанд
Сардори раёсати кадрҳои Институти
биологии Помир ба номи академик
Х.Ю. Юсуфбекови АМИТ

Наврузкулова Л.

Нишонӣ:

736002, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Хоруғ, кӯчаи Холдоров 1.
Тел: (+992) 93-601-10-48
E-mail: dovutsho@mail.ru

31. 01. 2023